

К.Ш. Бакирова¹, А.А. Туктасинова^{2*}

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

²Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Қазақстан, Өскемен қ.

*e-mail: aigerim.93.tsn@gmail.com

**БИОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНДА
CLIL ТЕХНОЛОГИЯСЫН ІСКЕ АСЫРУ**

2015-2020 жылдарға арналған Үш тілді білім беруді дамытудың Жол картасына сәйкес Қазақстан Республикасының көптілді білім беруді жүзеге асыру мақсатында пән мен тілді ұштастырып оқыту (Content and Language Integrated Learning) қолданылады. CLIL оқыту жүйесі де таңдалған пәндер циклінде, оқу нысанында немесе жалпы жоғары мектепте технологияны қолдану мен одан әрі дамытуға әсер ететін бірқатар факторларға иелік етеді. Әлемдік және қазақстандық тәжірибеде пән мен тілді ұштастырып оқытуды іске асыруға және осы оқытуды іске асыру процесінің өзіне ықпал ететін немесе тежейтін факторлар ерекше назар аудару нысаны болып табылады. Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университетінің биологиялық білім беру бағдарламалары базасында осы факторларды зерттеуге, қолданыстағы оқыту үрдісінің оң және теріс ықпалдарын анықтауға және оқыту үдерісінде туындайтын қиындықтардың себептерін анықтауға бағытталған зерттеу жүргізілді. Зерттеу сауалнама әдісімен қорытындыланды. Пәндік-тілдік тұрғыдан ұштастырылған оқыту үдерісіне қатысушылар, яғни ағылшын топтарының оқытушылары мен білім алушылары респонденттер ретінде өздерінің пікірлерін білдірді. Алынған ақпараттар мен зерттеу нәтижелері негізінде мәселені жүзеге асырудың ағымдағы жағдайы анықталып, пәндік-тілдік тұрғыдан ұштастырылған оқытуды жақсарту бойынша ұсыныстар жасалды. Алынған мәліметтер сөз болған технология оқытуды жүзеге асыру және оның сапасын одан әрі арттыру құралы ретінде қарастырылуы ықтимал екендігін көрсетті.

Түйін сөздер: пән мен тілді ұштастырып оқыту (CLIL), CLIL факторлары, CLIL іске асыру, сауалнама.

K.Sh. Bakirova¹, A.A. Tuktassinova^{2*}

¹Abai Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty

²Sarsen Amanzholov East Kazakhstan University, Kazakhstan, Ust-Kamenogorsk

*e-mail: aigerim.93.tsn@gmail.com

**Implementation of CLIL Technology in
Biological Education Programs**

In the Republic of Kazakhstan Content and Language Integrated Learning is used to implement multilingual education according to the Roadmap for the trilingual education development for 2015-2020. CLIL has a number of factors influencing the application and further development of technology in the chosen cycle of disciplines, the training form or in higher education as a whole. The object of close attention both in the world and Kazakhstan practice is the factors contributing or inhibiting the implementation of content and language integrated learning and the process of implementing this training. Based on the biological educational programs of Sarsen Amanzholov East Kazakhstan State University, a study was conducted aimed at studying these factors, identifying the positive and negative sides of the applied training and establishing the causes of difficulties encountered in the learning process. The study used questionnaire survey. The respondents were participants in subject-language integrated training – teachers and students of English groups. The current state of implementation was established and recommendations for improving content and language integrated learning were presented. The obtained data showed that the technology can be considered as a tool for further implementation of this training and improving its quality.

Key words: Content and Language Integrated Learning (CLIL), CLIL factors, CLIL implementation, questionnaire.

К.Ш. Бакирова¹, А.А. Туктасинова^{2*}

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Казахстан, г. Алматы

²Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова, Казахстан, г. Усть-Каменогорск

*e-mail: aigerim.93.tsn@gmail.com

Реализация технологии CLIL в биологических образовательных программах

В Республике Казахстан применяется предметно-языковое интегрированное обучение (Content and Language Integrated Learning) для реализации полиязычного образования согласно Дорожной карте развития трехязычного образования на 2015-2020 годы. CLIL имеет ряд факторов, воздействующих на применение и дальнейшее развитие технологии в выбранном цикле дисциплин, форме обучения или в высшей школе в целом. Объектом пристального внимания в мировой и казахстанской практике являются факторы, которые способствуют или сдерживают реализацию предметно-языкового интегрированного обучения и сам процесс реализации данного обучения. На базе биологических образовательных программ Восточно-Казахстанского государственного университета имени Сарсена Аманжолова было проведено исследование по изучению данных факторов, выявлению положительных и отрицательных сторон применяемого обучения и установлению причин возникающих сложностей в процессе обучения. В исследовании был применен опрос методом анкетирования. Респондентами выступили участники предметно-языкового интегрированного обучения – преподаватели и обучающиеся английских групп. Установлено текущее состояние реализации и представлены рекомендации по улучшению предметно-языкового интегрированного обучения. Полученные данные показали, что технология CLIL может рассматриваться как инструмент дальнейшей реализации данного обучения и повышения его качества.

Ключевые слова: предметно-языковое интегрированное обучение (CLIL), факторы CLIL, реализация CLIL, анкетирование.

Кіріспе

Пән мен тілді ұштастырып оқыту (ағылшын тіліндегі атауы – Content and Language Integrated Learning – CLIL) жоғары мектеп қабырғасында пәннің мазмұнын оқыту үдерісі екінші немесе шет тіл есебінен жүргізілетін инновациялық педагогикалық технология болып табылады. Бұл жағдайда тіл оқыту бағдарламасының ауқымды бөлігіне ұштастырылған күйде болады, сөйтіп, Қазақстан Республикасында 2015-2020 жылдарда Үш тілді білім беруді дамытудың Жол картасына сәйкес («Дорожная карта развития трехязычного образования в Республике Казахстан на 2015-2020 годы», 2015) [1] көптілді оқыту жүйесі жағдайында пәннің 30%-ы ағылшын тілінде, ал тек ағылшын тілінде ғана білім беру ауқымында түгелімен, яки 100% ағылшын тілінде жүргізілуі тиіс. CLIL тілдік оқыту жүйесіндегі, мейлінше тиімді технология, себебі ол оқытудың әр түрлі формаларына және білім алушыларды үнемі ынталандырып отыруға негізделген.

Кез келген педагогикалық технология сияқты, CLIL де таңдалып алынған пән цикліне, оқыту формасына немесе жалпылама жоғарғы мектеп түріне орай өзін қолдануға және одан әрі дамытуға әсер ететін бір топ факторларға тәуелді.

CLIL технологиясына жағымды әсер ететін

факторлар сол технологияны одан әрі табысты түрде қолдануға жағдай жасайтын мәдени, әлеуметтік және тілдік орталарға қатысты міндеттерді орындауға жұмылдырылған ең шешуші технологиялық принциптер мен аспектілерге негізделеді. Бұларға жататындар:

1. Білім алушылардың жастарына қатысты көрсеткіштер: студенттік кезең деп аталатын 18-25 жас аралығына сәйкес келетін жас адамдар, әдетте білім алуға бағытталған іс-әрекеттер аясында біріге отырып, тек өздеріне ғана тән әлеуметтік жағдаймен және құндылықтар жүйесімен сипатталады;

2. Әлеуметтік-лингвистикалық орта: интерұлттық қатынастарға дайындықпен және көптілділікке қызығушылықпен сипатталатын мәдениетаралық қатынастардың және жалпылама тілдік біліктіліктің дамуымен ерекшеленеді;

3. CLIL-ге деген өзіндік қатынас дәрежесі: пән мен тілді ұштастырып оқыту бағдарламалары шет тілдерді табиғи түрде игеруге және осы игерудің оқыту бағдарламасының ауқымды бөлігіне немесе сол бағдарламаға тұтастай кірігуіне негізделе отырып, тілдік ортаға неғұрлым тереңірек бойлауға мүмкіндік беретін болады.

CLIL технологиясы, жоғарыда айтылғандардан өзге, білім алушының сыни тұрғыдан ойлау жүйесін дамытып, тілдік біліктілігін арттыратын болады, ал мұның өзі сол білім алушының

өмірлік дағдыларды жинақтауына, білуге деген ынтасы мен сенімінің артуына септігін тигізетін болады (Хамитова, 2013: 90) [2, 90 б.].

CLIL технологиясына жағымсыз әсер ететін факторлар әдістемелерді дамыту және сөз болып отырған технологияны іске асыру барысында көрініс беретін мәселелерге негізделеді. Бұл жайт, сайып келгенде, CLIL-дің арнаулы әдістеме ретінде дамуын, сөйтіп оны жоғарғы мектеп қабырғасындағы қолданылу аясын шектейтін болады. Мұндай факторларға жататындар мыналар:

1. Әдістемені жүзеге асыру: алға қойылған мақсат пен CLIL технологиясының, сол сияқты жоғары мектеп ұсынып отырған талаптардың бір-бірімен сәйкеспей;

2. Шет тілді пайдалану: CLIL әдістемесі тілді тым-тәуір меңгеруді және тілдік құралды еркін түрде қолдана білуді қажет етеді, ал бұл талаптардың орындалмауы білім алушылардың болашақта грамматикалық тұрғыдан таза сөйлеуіне, пікірін дәлме-дәл жеткізе білуіне кері әсерін тигізетін болады;

3. Оқытушы мен білім алушының қабілет қарымы: сөз болып отырған технология оқытушы тарапынан да, білім алушы тарапынан да тілдік біліктілікті үнемі жетілдіріп отыруды қажет етеді. «Тілдік кедергілер» де, білім алушының білім дәрежесін бағалаудағы түсініспеушіліктер де көрініс береді.

Бұл орайда, мынаны ескеру қажет: бір жағынан, пән оқытушысы шет тілінің арнаулы маманы емес, ал екінші жағынан, оқытушы білім алушының тілдік мүмкіндігіне орай пән мазмұнын барынша «жеңілдетуге» мәжбүр. Ал мұның өзі оқытушының оқыту мен тілді меңгеру дәрежесі хақында және пәннің мазмұны хақында кәдімгідей күмәндануына алып келмекші (Coyle, 2010: 105) [2, 105-б.].

Қазақстанның жоғары оқу орындарына CLIL педагогикалық технологиясы белсенді түрде енгізіле бастады. Алайда, бүгінгі жағдайда сөз болып отырған бағытта жүргізіліп жатқан арнаулы ғылыми зерттеулердің жетімсіздігі салдарынан бұл технологияны эксперименттік түрде енгізу шараларының шын мәніндегі тиімділігі әлі де болса толықтай анықталмай отыр.

Алға қойылған мақсат-мүдделер мен міндеттер

Бұл мақаланың басты мақсаты ағылшын топтарына биологиялық білім беру бағдарламалары бойынша білім берудің жағымды және жағымсыз

тұстарын анықтау және пән мен тілді ұштастырып оқытуды жүзеге асыру барысында туындайтын басты-басты қиындықтарды анықтау болып табылады. Осыған орай зерттеудің төмендегі міндеттері белгіленді:

1. Ағылшын топтарында оқитындарды пән мен тіл ұштастырылған білім беру жүйесіне икемдеу;

2. Инновациялық педагогикалық технология болып табылатын CLIL-дің дамуына көмектесетін немесе кедергі келтіретін факторларды анықтау;

3. Биологиялық білім беру бағдарламасы ауқымында пән мен тілді ұштастырып оқытуды жүзеге асыруға қажетті шарттарды анықтау.

Таңдалып алынған бағыттар бойынша зерттеулер жүргізу ағылшын топтарында білім беруде туындайтын қиындықтарды анықтауға, CLIL-ді жүзеге асыру факторларын нақтылауға және сөз болып отырған педагогикалық технология ауқымында жүргізілетін білім беру үдерісін одан әрі жақсартуға деген ұсыныстарды жасақтауға мүмкіндік берді.

Әдеби шолу

Пән мен тілді ұштастырып оқыту (CLIL) оқытуға деген дуалды-фокусты ұстаным болып табылады, бұл ұстанымға сәйкес қосымша тіл сол тілдің өзін үйренуге және пән мазмұнын игеруге қолданылады. Қосымша тіл ретінде тек шет тіл ғана емес, нақтылы елде немесе жекелеген аймақта қолданылатын кез келген екінші тіл алынуы мүмкін. Пән мен тілді ұштастырып оқыту дамуының халықаралық тарихында Көне Римдегі мултилингвистикалық қауымдастық пен жаһандану үдерісі арасындағы, яки XXI ғасырдағы елдердің экономикалық тұрғыдан немесе әлеуметтік тұрғыдан бір-бірімен жақындаса түсуі арасындағы өзара байланысты атап көрсетуге болады (Coyle, 2010: 1) [3, 1-б.]. Солай бола тұрса да, CLIL 1990 жылы бір топ Еуропа елдерінің әр түрлі салалар мен бағыттар бойынша сарапшылары тарапынан қолданысқа енгізілді (Cenoz, 2014) [4]. Бұл құбылыстың түп-төркіні көптілді білім беруді дамытудың еуропалық тәжірибесімен анықталды, бұл тәжірибеге сәйкес жекелеген пәндер бойынша аймақтық тілде немесе шет тілде білім беру ұлттық шекараларға көршілес орналасқан, бірақ лингвистикалық тұрғыдан өзгешеленген аймақтарда жүзеге асырылды. Осылайша білім беру жүйесінің тәжірибеге енгізіле бастауы 1950-1960 жылдарға сәйкес келеді. Мұндай

оқыту жүйесіне өздерінің тілдік және әлеуметтік деңгейі тұрғысынан түрлі деңгейдегі білім алушылар тартылатын болды (Pаража, 2014: 5) [5, 5 б.]

Педагогикалық технология ретінде CLIL-ге деген қызығушылықтың жыл санап арта түсуі қосымша тілде білім беру ісінде жаңадан жаңғыртылған және бұрынғылардан гөрі тиімдірек оқыту әдістемелерін белсенді түрде іздестіруге алып келді. Еуроодаққа кіретін елдер арасындағы өзара ынтымақтастық жағдайында жаңа әдістемелер іздестіру өте орынды еді, себебі бұл жайт білім алушыға, мейлі ол Еуроодаққа кіретін елдерде оқысын немесе өзге елдер мен қауымдастықтарда оқитын болсын, жаһандану үдерісіне әлдеқайда жақсырақ дайындалуға мүмкіндік беретін еді (Cenoz, 2014) [4].

CLIL өзіне ғана тән өзгешеліктеріне орай, бүкіл білім мәселесімен айналысушыларға (білім алушылар мен білім берушілерге) бір топ лингвистикалық талап қояды. Бұл орайда, CLIL технологиясы ауқымында білім беру мәселесі пән мен тілді ұштастыра оқыту принциптерін қатаң сақтауды қажет ететіндігін ерекше атау орынды. Мұндай үйлесімділіктің жарқын мысалы ретінде С әрпінен басталатын төрт бірдей білім беру бағдарламасы моделдерін (4Cs) атауға болады, олар: Content (Мазмұн), Communication (Ынтымақтасу), Cognition (Когниция), Culture (Мәдениет). Білім берудің 4Cs бағдарламасы тілді үш бағытта бірдей дамытуға қол жеткізеді, олар: оқыту, яки білім беру тілі (нақтылы мазмұндағы негізгі түсініктерді ұғындыру үшін қажет), оқыту үшін, яки білім беру үшін қажет тіл (мазмұнмен жұмыс істеуге және онымен өзара әрекеттесуге қажет), сол сияқты оқыту үшін оқыту тілі (белсенді түрде жұмыс істеу нәтижесі болып табылатын кездейсоқ тіл) (Coyle, 2007) [6]. Жоғарыда айтылған төрт элементті бір ортаға жинақтау арқылы CLIL-ге педагогикалық технология ретінде келу арнаулы орта қалыптастырады, білім алушылар бұл ортада қосымша тіл үйренумен және сол үйренген тіл арқылы өзара түсінісумен ғана шектеліп қалмай, өздерінің білуге деген құштарлығы мен когнитивтік қабілеттерін де шындай түседі, сөйтіп өздері қол жеткізген дағдыларын одан әрі жетілдіре отырып, өзінің де, өзгелердің де мәдениетін тереңірек қабылдайтын болады (Temirova, 2015) [7].

CLIL әдіснамасын жақынырақ қарастыра болсақ, мынаны байқауға болады: пән мен тілді ұштастыра оқыту білім беруге инновациялық тұрғыдан келу ісінің арнаулы іргетасы рөлін

атқарады, себебі білім берудің бұл жүйесі тілді және өзге пәндердің мазмұнын, оқу жоспарларын және ғылым салаларын біріктіріп қарастыратын бүкіл контентті кешенді түрде игеруге айтарлықтай көмектеседі. Мәселеге тек инновациялық тұрғыдан келу ғана пәндерді шет тілде игеруге мүмкіндік береді. Олай болса, CLIL-дің негізінде контент пен тілдің өзара ынтымақтастығы жүзеге асады, ал мұның өзі білім алушының тілді үйренуіне және оны жетілдіре түсуіне бірден бір жағдай жасай отырып, тілдің қолданылу аясының әр түрлі құралдар мен әрекеттер көмегімен кеңейе түсуін қамтамасыз етеді (Mehisto, 2008: 11) [8, 11 б.].

Бұдан өзге, CLIL жүйесі педагогикалық технология ретінде оқытушыларға мәдениетке қатысты мәселелерді де табысты түрде шешуге мүмкіндік береді. CLIL-дің интегралдық сипаты оның ауқымында үш түрлі мәселенің – шет тілді үйренудің, пәнді игерудің және мәдениетаралық ынтымақтастықтың – бірігуіне мүмкіндік жасайды. Олай болса, CLIL ауқымында елдің немесе бүкіл әлемнің мәдениеттеріне қатысты мәселелерді ұғынуға және зерделеуге көмектесетін тақырыптарды таңдап алу мүмкіндігі бар болып шығады (Romanowski, 2018) [9]. Мұның өзі білім алушының әлемдік және жаһандық проблемаларды түйсіну мүмкіндігін, мәдениетаралық ынтымақтастық мүмкіндіктерін барынша жоғарылатады, сөйтіп, тұлғаның сыни тұрғыдан ойлану мүмкіндігін арттыратын болады (Аманжолов, Кенесбай, Серикбаева, Бакирова, 2018: 314) [10, 314-б.].

Алайда, ұштастыра оқыту ісінде тіл мен контент арасында айтарлықтай кереғарлықтар да бар екендігін де естен шығармауға тиістіміз. Мұндай кереғарлық екі жағдайда көрініс береді. Біріншіден, мұндай кереғарлық CLIL мен білім берудің грамматикалық мәселесі арасында туындайды. CLIL тілді үйрену мен жетілдіру мәселелеріне айтарлықтай мүмкіндік беретіндігі даусыз, алайда ол контент пен тілді толықтай меңгеруге мүмкіндік беретін 100%-дық лингвистикалық ортаны қалыптастыра алмайтындығы тағы да анық. Екіншіден, негізінен оқытудың формасына ғана көбірек мән беретін педагогикалық CLIL технологиясы ауқымында қателіктерді жөндеу мәселесіне жүйелі түрде келу мүмкіндігі жоқ деуге болады. Қателіктерді жөндеу мәселесінің басым бөлігі лексикалық мәселе екендігі белгілі, ал CLIL технологиясы ауқымында грамматикалық қателерді жөндеу мен сол қателіктерге қайтып оралу мысалдары

өте сирек және тұрақты түрде бола бермейтін тәжірибе (Harror, 2012) [11].

CLIL технологиясына қатысушылардың оны қабылдау дәрежесі қаншалықты екендігін бағалау мақсатында алуан түрлі зерттеу әдістері қолданылады. Мәселен, Боготы қаласының Орталық Университетінде (Колумбия) сол университеттегі пәндерді оқыту арқылы тілдік дағдылар мен машықтарды жақсартуға бағытталған пәнаралық сабақтар мен өзге де іс-шаралардың ұтымдылығы мен тиімділігін анықтау мақсатында жүргізілген сауалнамаға қатысушылар арасында бұл мәселе туралы оң пікірлер де, теріс пікірлер де бар екендігін көрсетті. Оң пікірлердің арасында білім алушылардың осы технология арқасында сөздік қордың артуы, практикалық дағдының жақсаруы, алынған білімнің тұрақтана түсуі айтылса, теріс пікірлердің мысалдары ретінде тілдік дағдыны одан әрі жетілдіруге, пән контентін игеру мәселесін тереңдете түсуге, сандық және Web-технологиялар көмегімен жасақталған іс-әрекеттерді қолдануға уақыттың үнемі аздық ететіні және мүлдем жетімсіз болуын атауға болады. CLIL технологиясы көмегімен жүзеге асатын пәнаралық қатынастарды пайдаланудың жағымды және жағымсыз жақтарын айтпағанның өзінде, бұл технологияның қолданылуын шектейтін бір топ мәселелер бар екендігін айтуға болады. Мұндай шектеулерге жататындар – оқу құралдарын (оқулықтарды, көмекші құралдарды) әлеуметтендіру мүмкіндігінің жұмыс ауқымының жетімсіздігі салдарынан мүлдем болмауы, шет тілді (ағылшын тілін) оқытуға бөлінетін сағат мөлшерінің жетімсіздігі, көптілділікке қатысты және білім алушыларды шет тілді оқуға барынша ынталандыруға қатысты нақты саясаттың болмауы (Beltran, 2011) [12].

Каталония Университетінде (Испания) жүргізілген зерттеулер қосымша тіл үйренудің өзіндік рөлін зерттеуге және CLIL-ді педагогикалық технология ретінде іс-тәжірибеге енгізуге деген лекторлар мен студенттердің өзіндік көзқарастарын анықтауға арналды. Зерттеу нәтижелері тілге деген ілтипат сол тілдің игерілу дәрежесіне және осы тілді оқытуға деген дайындық дәрежесіне тікелей байланысты екендігін көрсетті. Сабақтардың тіл жетілдіру бағытында жүргізілу мүмкіндігі лектордың өзі жүргізетін сабақтарды CLIL әдістемесіне сәйкес жасақтай алу мүмкіндігіне тікелей байланысты. Аталған мәселе жөніндегі лекторлар мен студенттердің өзіндік көзқарастарына ке-

лер болсақ, пән мен тілді ұштастырып оқытуға қатысушылардың бұл мәселе жөніндегі пікірлері олардың CLIL технологиясына деген энтузиазымы мен жағымды пікірлері қалыптасқандығын анықтады, бұл жайт Университеттің институттық саясатына толықтай сәйкес келетін-ді. Десек те, жоғары мектепке CLIL-ді енгізуге қатысты студенттер тарапынан айтылған кейбір күмәнді жайттар да байқалды: бұл технологияға сәйкес контент (пәннің мазмұны) тілдік мүддеге құрбан болып кету қаупі жоқ па?! Сауалнамаға қатысушылар тағы бір мәселеге күдікпен қарады: сөз болып отырған технологияның тілдік дағдыны қалыптастыруда дәлдік мәселесіне айтарлықтай көңіл аудармайтындығы айтылды, бұл кемшілік тіл иелерінің, яғни шет ел студенттері мен лекторларының білім беру ісіне тікелей араласпайтындығынан туындайтындығы аталып көрсетілді (Elisabet, Guzman, 2015) [13].

Гонконг Университетінде (ҚХР) пән мен тілді ұштастырып оқытумен айналысатын оқытушылар арасында жартылай жүйеленген сұқбат жүргізілген болатын. Бұл сұқбат сабақтың мақсатын анықтауда, өзінің ұстаздық қызметін жасақтауда, студенттердің практикалық дағдыларын бағалауда оқытушылар негізінен пән мазмұнына (контентке) баса көңіл аударатындығын, бірақ олар сабақтың тілді жетілдірудегі өзіндік рөлін де естен шығармайтындығын, сондықтан олардың кейбіреулері өз сабағын тек қана академиялық тілді меңгеруге бағыттайтындығын көрсетті. Жүргізілген зерттеулердің жалпылама қорытындысы CLIL әдістемесі тиімділігін арттыруға қатысты төмендегі ұсыныстарды ұсынды: сабақтарды жасақтау барысында сабақ мазмұнына қатысты мақсат-мүдделерді де, тілдік мүдделерді де ескеру, сабақ өткізудің барлық сатыларында (сабаққа әзірлік, оны өткізу, баға беру, қайырма байланыс қалыптастыру т.с.с.) тілдік нұсқаулықтарды дәйім сақтап отыру, CLIL әдістемесіне сәйкес білім беру үдерісін жүзеге асырудағы негізгі тұлға болып табылатын оқытушының тілдік дағдыларын жетілдіру, студенттердің білімді игеру функциялары мен когнитивтік қабілеттерін жетілдіруге бағытталған тапсырмалар мазмұнын дөп басу қажеттілігі (Yuen, 2019) [14].

Қазақстан аумағында пән мен тілді ұштастырып оқыту ісін алғаш тәжірибеге енгізген Назарбаев Зияткерлік мектептері болып табылады. Бұл мектептер қазақстандық білім беру жүйесі мен халықаралық тәжірибе негізінде 2012 жылы Үштілді білім беру саясатын іске қосқан болатын. Бұл тәжірибені енгізу аталған

технологияның ең тиімді оқыту әдістемесін, атап айтқанда, командалық сабақ беру мен деңгейлік оқыту әдістемесін анықтауға мүмкіндік берді. Бұдан кейінгі жұмыстар Қазақстанда Үштілді білім беру жүйесін одан әрі жетілдіру шараларын қамтыды. Бұл іс-шаралар халықаралық кеңесшілермен бірлескен түрде жүргізіле отырып, тиімді дидактикалық материалдар жасақтау, оқытушылар үшін семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру және білім беру үдерісіне үштілділікті енгізуге қатысты ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізу шараларын қамтыды (Хамитова, 2013:83) [2, 83 б.].

Деректік материалдар мен зерттеу әдістері

Бұл мақала биологиялық білім беру бағдарламасы ауқымында пән мен тілді ұштастыра оқыту ісінің даму дәрежесін зерттеу қорытындыларын қамтиды. Атап айтқанда, бұл зерттеулер сөз болып отырған оқыту технологиясын жетілдіруге көмектесетін немесе кесел келтіретін факторларды анықтауға, оқуға және оқытуға қатысты туындайтын қиындықтарды зерделеуге, сол сияқты CLIL технологиясын барынша табысты қолданудың әдіснамасына және оны одан әрі дамытуға қатысты кеңестер беру кешенін қалыптастыру мәселелерін қарастыруға арналған.

Зерттеу қорытындылары ретінде пән мен тілді ұштастыра оқыту ісіне қатысушылардың, яғни білім алушылар мен оқытушылардың қаралып отырған мәселе жайлы қойылған арнаулы сауалнамаға қайырған жауаптарын атауға болады. Зерттеуді жүргізу барысында респонденттерге жартылай жүйеленген сұрақтар қою әдісі таңдалып алынды, бұл сұрақтарға қайтарылатын жауаптардың алдын ала дайындалған варианттары да, респонденттердің өздері қалаған жауаптар қайыру варианты («жартылай жабық» сұрақтар) да ұсынылды. Сұрақтар парақшасы респондент аудиторияда толтырып беруге ыңғайландырылған анкета түрінде дайындалды. Сауалнама жүргізуші анкетаны таратып беру барысында оны қалай толтыру қажеттігін түсіндіреді, қойылған сұрақтарға жауап береді, анкеталарға жауаптар беріліп болғаннан кейін оларды жинап алады да, жауаптардың толықтығын тексереді (Шапиро, 2017) [15].

Білім алушыға таратылып берілетін анкетаға мына мәселелер жайлы мағлұмат алуға көмектесетін сұрақтар енгізілді: сауалдарға жауап берушінің шет тілді (ағылшын тілін) игеру дәрежесі, CLIL әдістемесі бойынша білім

алудың ұтымды жақтары мен көлеңкелі тұстары, оқудың алғашқы сатысында және оқуды бітіргеннен кейінгі уақыттағы болашақ перспективаларды анықтау барысында туындайтын қиындықтар табиғаты, сол сияқты CLIL технологиясы ауқымында сабақ өткізу ісін ұйымдастыру хақында туындаған ұсыныстар.

Оқытушылар үшін дайындалған анкеталар CLIL әдістемесі көмегімен сабақ берудің және ағылшын тілін үйренудің жағымды тұстары мен қиындықтарын, CLIL әдістемесін қолдануға көмектесу үшін қосымша түрде жасақталатын курстар мен семинарлардың маңыздылығын, сол сияқты CLIL әдістемесі бойынша нақтылы пәнге қатысты сабақтарды ұйымдастыру мен өткізу мәселесі бойынша туындайтын ұсыныстар тізбегін анықтау мақсатын көздеді.

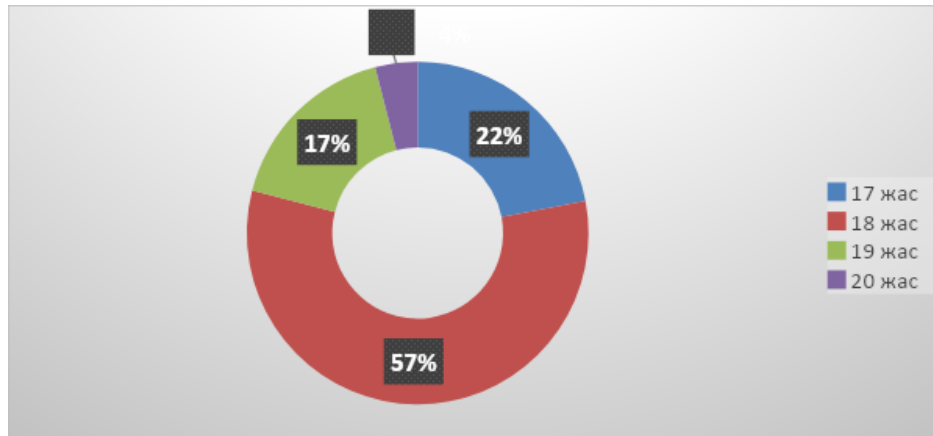
Зерттеуге С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университетінің биология кафедрасында білім алушылар және осы кафедраның профессор-оқытушы құрамының мүшелері тартылды. Сауалнамаға «6B01505–Биология» оқыту бағдарламасы бойынша (педагогикалық бағыттағы бұл мамандық бұрын «5B011300 – Биология» болып белгіленді) білім алып жатқан 1- және 2-курс студенттерінің ағылшын топтарының 88%-ы және биология кафедрасының сертификацияланған, яғни халықаралық IELTS (International English Language Testing System) и CEPT (Cambridge English Placement Test) сертификатын иеленген оқытушыларының 20%-ы қатысты.

Зерттеу нәтижелері

Респонденттердің жауаптары мұқият талдаудан өткізіліп, бірнеше топтарға жіктелді, олар: білім алушылардың ағылшын топтарында оқуға бейімделу дәрежесі; білім алудағы жағымды және жағымсыз мәселелер табиғаты; CLIL технологиясын қолдануға қатысты перспективалар мен ұсыныстар. Білім алушылардың ағылшын топтарында оқуға бейімделу мәселесі қажетті білім мен дағдыны игеру арқылы жаңа лингвистикалық ортамен орайласу және оған кіру үдерісі ретінде қаралады. Пән мен тілді ұштастырау ауқымында білім алудағы жағымды және жағымсыз мәселелер CLIL технологиясының дамуын жеделдетуші немесе кедергі келтіруші факторлардың әсерінен, сол сияқты зерттеліп отырған әдістеменің педагогикалық технология ретіндегі тиімділігі мен оны игеру нәтижесінде тұлға қалыптасуының маңыздылығы тұрғысынан қалыптасады. CLIL технологиясын қолдануға

қатысты перспективалар мен ұсыныстар білім алушылардың ағылшын топтарына оқуға түсуге және сол топтарда оқуға ынталандырған жайттарды анықтауға, пән мен тілді ұштастыра оқыту

ісін одан әрі жетілдіру жолдарын нақтылауға, сол сияқты сөз болып отырған педагогикалық технологияның өзіндік тиімділігін арттыруға қажетті шарттарды анықтауға мүмкіндік береді.

1-сурет – Сауалнамаға қатысқан білім алушылардың жастарына қарай деңгейлену сұлбасы

Білім алушылар мен оқытушыларға қойылған сауалнама нәтижелері жеке қарастырылып отыр.

Білім алушылардың ағылшын топтарында оқуға бейімделуі

Сауалнама нәтижелері сол сауалнамаға қатысқан білім алушылардың 57%-ы – 18 бен 22 жас аралықтағылар, 22 %-ы – 17 жастағылар, 17%-ы – 19 жастағылар, ал 4%-ы – 20 жастағылар екендігін көрсетті (1-суретке қараңыз). Студенттік кезең деп аталатын нақ осы кезең (төменгі шегі – 17–18 жас, жоғарғы шегі – 25–26 жас) аралығына сәйкес келетін жас адамдардың көпшілігі білуге деген құштарлық функциясы жақсы жетілгендігімен, жалпылама зияткерлік даму деңгейінің де (ақпаратты қабылдау және ойлану мүмкіндіктерінің, жадының және зердесінің) жоғары болуымен және өзіне-өзі сын көзімен қарау мүмкіндігінің де жоғары болуымен сипатталады (Малютина, 2014) [16].

Ағылшын тілін игеру деңгейі жағынан ең кең тараған топтар – Elementary и Pre-Intermediate тобына жататындар (әрбір категорияның 39%-ын қамтиды). Ағылшын тілін Intermediate и Upper-Intermediate деңгейінде игергендердің үлес салмағы төмен дәрежеде (сәйкесінше, 17% және 5%). Ағылшын топтарында білім алушылардың тілді меңгеру деңгейлерінің осылайша әр түрлі болуы университетке түскенге дейінгі тілдік дайындық дәрежесінің түрліше болуынан. Бұл

жайт әрбір мектептің ағылшын тілін үйретудегі өзіндік деңгейімен, білім алушының тілдік курстарға қатысу мүмкіндігімен және оның тілдік дағдыларды жетілдіруге деген өзіндік ынта-жігерімен анықталатындығы түсінікті.

Қазіргі таңда сауалнамаға жауап берушілердің 65,2%-ы ағылшын тілін оқиды. Білім алушылар өздерінің тілдік дағдыларын дәрістік және практикалық (зертханалық, семинарлық) сабақтарда теориялық материалдарды игеру барысында, глоссарийлерді зерделеу көмегімен, практикалық дағдыларды қалыптастыру кезінде және аудиториядан тыс өтетін сабақтар барысында жетілдіреді. Соңғы категорияға білім алушылардың өздігінен жұмысын, оқытушымен бірге өткізілетін өзіндік жұмысты әр түрлі жобалар дайындау мен оларды қорғау шараларын, ғылыми зерттеу жұмыстарымен айналысуды, сол сияқты тілдік біліктілікті қалыптастыруға бағытталған тілдік курстарға, тренингтерге, клубтарға, өзге де іс-шараларға қатысу шараларын жатқызуға болады.

Оқытудың жағымды және жағымсыз жақтары білім алушылар көзімен

Сауалнамаға жауап бергендердің басым көпшілігі (70%-ы) ағылшын топтарында оқудың алғашқы кезеңдерінде айтарлықтай қиындықтарға тап болған. Мұның негізгі себептері ретінде білім алушының ағылшын тілді ортаға кенеттен еніп кетуі, сол сияқты дәрістік матери-

алдарды талдаудың ағылшын тілінде жүргізілуі, сабаққа дайындалу барысында да (өзіндік жұмысты орындау барысында да) тек ағылшын тілінің қолданылуы аталады.

Ағылшын топтарына білім берудің жағымды жақтарын көрсететін сұлба 2-суретте кескінделген.

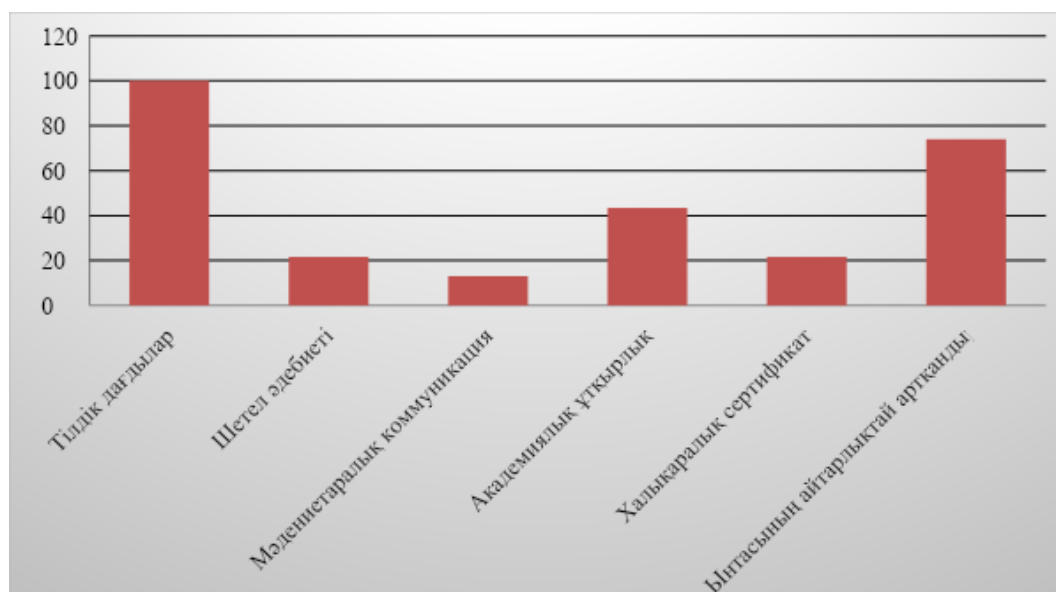
Білім алушылардың ең жоғарғы көрсеткіші (100%) тілдік дағдының айтарлықтай жақсаруы өз тәжірибесінде тілді және оның құралдарын практикалық тұрғыдан нақ осы CLIL әдістемесі ауқымында қолданумен тығыз байланыста жүргізілген ағылшын топтарында жүзеге асқандығын атап көрсетті. Олай болса, CLIL технологиясы көмегімен оқытудың басты мақсаты білім алушының ағылшын тілінде еркін сөйлеп, осы тілді толық меңгеруіне қол жеткізу.

Сауалнамаға жауап берушілердің 73,9%-ы тілді меңгеруге деген ынтасының айтарлықтай артқандығын мәлімдеді. Білім алушылар ағылшын топтарында оқуы нәтижесінде жинақылық пен тәртіптілікке дағдылана бастағандығын, осы технология аясында оқу нәтижесінде олар болашақта жұмысқа орналасу мүмкіндігінің де

табысты болатындығына деген өз сенімдерінің арта түскендігін атап көрсетті. Бұлардың бәрі де, сайып келгенде, пәндер мазмұнын игеруге деген ынтаның артуына және тілдік дағдының жетіле түсуіне көмектесетін болады.

Сауалнамаға қатысушылардың 43,5%-ы академиялық ұтқырлыққа дайындалу барысында CLIL технологиясы бойынша оқудың маңыздылығын атады, себебі білім алушылар өздерінің тілдік және кәсіби дағдыларын жақсарту мақсатында жақын және алыс шет елдердің жоғары оқу орындарында тәжірибе алмасуды жоспарлайды ғой.

Сауалнама қорытындысы бойынша жағымсыз әсер қалдырған жайттардың бірі 3-суретте кескінделген. Сауалдарға жауап қайырғандардың тең жартысына жуығы (47,8%) оқуға ұсынылған материалдарды игерудегі қиындықтар ағылшын тобында оқитындарға дәрістік материалдарды қайталап түйсіну қажеттілігімен байланысты екендігін атады, себебі бұл әрекет барысында бір емес, екі тілді – шет тілді (ағылшын тілін) және оқыту тілін (қазақ немесе орыс тілдері) – қолдану қажет болады ғой.

2-сурет – Ағылшын топтарына білім берудің жағымды жақтары

Сауалнамаға жауап қайырғандардың 37,4%-ы білім алушылардың өздігінен жұмысы барысында туындайтын қиындықтарды атады. Білім алушылар жағымсыз әсердің бұл бөлігін былайша түсіндірді: «жұмысты өздігінен орындау барысында немесе бақылау-өлшеу құрылғыларын

пайдалану барысында оқытушы берген тапсырмалар мен талаптар мазмұны үнемі біржақты түсінікті бола бермейді».

«Оқушы мен оқушы» және «оқушы мен оқытушы» арасында туындайтын «тілдік кедергілер» сауалнамаға қатысқандардың

30,4%-ы тарапынан аталып көрсетілді. Білім алушылар көп жағдайда оқытушының дәрістік немесе практикалық сабақтар барысында ұсынған жаңа материалдарын немесе топтық жұмыстар барысында курстасы тарапынан талқылануға ұсынылған материалдарды жете түсіну мәселесі көп жағдайда айтарлықтай қиындықтар тудыратын болып шықты. Бұл жағдай оқытушы мен білім алушылардың тілді (ағылшын тілін) меңгеру деңгейі бірдей болмауынан туындайды.

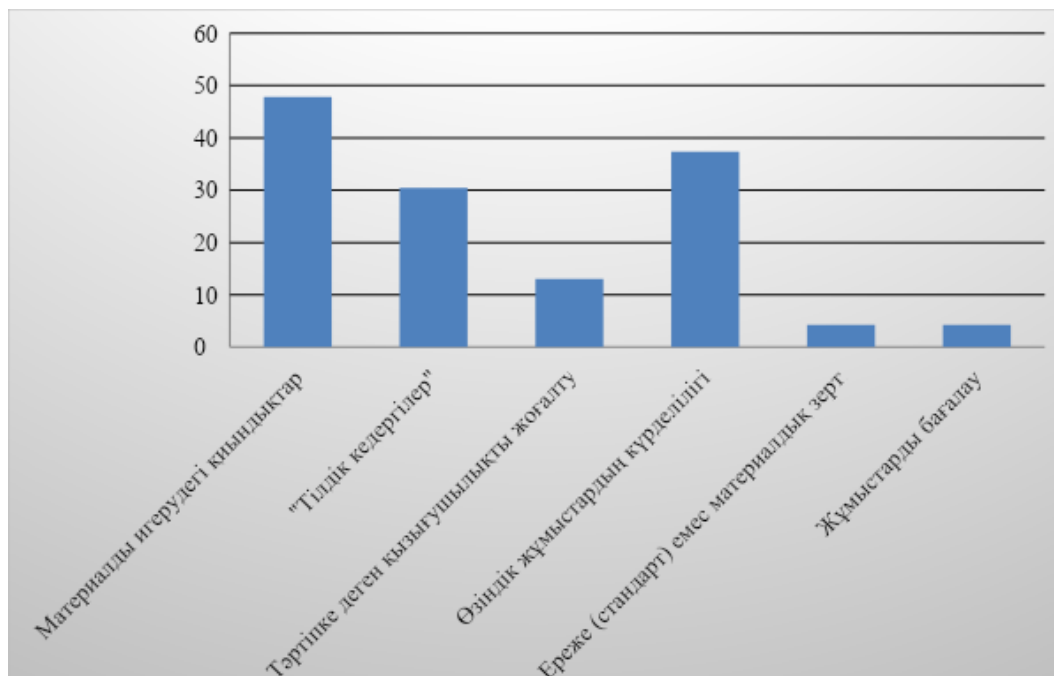
CLIL технологиясын қолданудың білім алушылар көзімен қарағандағы перспективалары мен ұсыныстары

Білім алушылар ағылшын тобында оқуға түсуге бағдарлы түрде талпынғандығын атап көрсетеді және бұл талпынысты оқуды бітіргеннен кейінгі перспективалардың жоғары болуымен түсіндіреді. Аталған перспектива, бірінші кезекте, оқуды одан әрі жалғастыру мүмкіндіктерімен анықталады (магистратураға түсу, жақын және алыс шет елдердің ағылшын тілін білу ең негізгі талаптардың бірі болып табылатын жоғары оқу орындарында білім алуды одан әрі жалғастыру мүмкіндіктері). Аталған талпынысқа себеп болатын өзге де жайттар баршылық: қаладағы немесе аймақтағы ағылшын

тілін тереңдетіп оқытатын немесе пән мен тілді ұштастыра оқытатын мектептерге жұмысқа орналасу мүмкіндігі, сол сияқты ағылшын тілін жоғары деңгейде игеру нәтижесінде талай-талай өмірлік жағымды жайттарды бастан кешу мүмкіндігі – тұрақты түрде дамуға қол жеткізуге болатындығы, креативті, сыни тұрғыдан және жаһандық масштабта ойлануға септігі тиетіндігі.

Сауалнамаға жауап берушілер өздерінің ұсыныстары арасында мына мәселелерге айырықша көңіл бөлгендігі қызығушылық тудырады, олар: дәрістік және практикалық сабақтарды 3D-форматта өткізу; оқыту үдерісінде ойын технологияларын жиірек қолдану; шетелдік дәріскерлер мен ғалымдарды жиірек шақыру. 3D-форматта берілген жаңа материалдар да мейілінше сіңімді болатындығы, бұл формат қажетті білім мен дағдыны тезірек қабылдауға және есте сақтауға мүмкіндік беретіндігі белгілі болса, ойын технологиялары оқылатын курстар мен пәндерге қатысты терминология мен басты-басты қағидалардың есте қалуына, ал шетелдік ғалымдардың дәрістері ағылшын тілді ортаға бойлай енуге көмектеседі.

Оқытушылардың ағылшын топтарына сабақ беруге бейімделуі

3-сурет – Ағылшын топтарында оқытындарға жағымсыз әсер қалдырған жағдайлар

Профессор-оқытушылар құрамы арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері ағылшын топтарына сабақ беретін оқытушылардың орташа жас мөлшерін анықтауға мүмкіндік берді. Бұл көрсеткіш 26–33 жастар аралығына сәйкес келетіндігі анықталды, ал бұл жас мөлшерлері адамдардың ересек жасқа келуінің бастама-сына және кемелдене бастау мерзіміне сәйкес келетіндігі белгілі. Адам өмірінің аталған са-тысы жалпылама зияткерлік дамудың жоғары көрсеткіштерімен, сол сияқты өткен өмірінен қорытындылар шығаруы, өз болмысын зер-делей білуі және өзіне өзі сыни көзбен қарай алуы нәтижесінде адамның өзіндегі адами құндылықтарды қайтадан салмақтау кезеңімен сипатталады. Адам өз өмірінің нақ осы кезеңінде өз мүмкіндіктерін шынайы бағалай отырып, өзіне қатысты осалдықтармен саналы түрде күресе бастайды.

Сауалнамаға жауап бергендер арасын-да Pre-Intermediate деңгейге сәйкесетіндер 33,3%-ды, ал Upper-Intermediate деңгейдегілер 66,7%-ды құрайды. Бұл көрсеткіштер тілдік дағдыны жетілдіру мақсатында тілдік курстар-да оқу, сөйтіп өзінің ағылшын тілін меңгеру деңгейін жоғарылатуды одан әрі жалғастыра беру қажеттілігін дәлелдейді. Бұл көрсеткіштің шындыққа сәйкестігі ағылшын топтарына

сабақ беретін оқытушылардың түгелдей дерлік (100%) тілдік курстарға қатысып жүргендігімен дәлелденеді. Бұл – өмірдің өзі қойып отырған қажеттілік, себебі оқытушы пән мен тілді ұштастыра оқытудың басты кейіпкері ретінде өзінің оқыту үдерісінің шешуші тетігі екендігін, сондықтан да оның еңбегі мен біліктілік дәре-жесінен таңдалып алынған педагогикалық техно-логияның тиімділігі және білім алушылардың оқыту ісіне деген мұдделілігі тікелей байланыс-ты екендігін ол жақсы түсінеді

Пән бойынша ағылшын тілінде сабақ беру мерзімі 1 жылмен немесе одан сәл ұзағырақ мер-зіммен анықталады. Сондықтан да сауалнамаға жауап қайырған оқытушылардың 66,7%-ы CLIL технологиясы жыл сайын жаңарып-жаңғырып тұратындығын тілге тиек ете отырып, осы әдістемені жасақтауға және іс-тәжірибеге енгізу-ге қатысты қосымша курстар мен семинарлардың үнемі ұйымдастырылып тұру қажеттілігін атап көрсетті. Бұл жайт дәрістік және практикалық сабақтарды ұйымдастыру ісін сапаланды-рып, білім алушылардың жекелік және топтық еңбектерінің тиімділігін арттыратын болады.

Оқытудың жағымды және жағымсыз жақтары оқытушылар көзімен

CLIL әдістемесімен оқытудың жағымды және жағымсыз тұстары 1-кестеде келтірілген.

1-кесте – CLIL әдістемесінің жағымды және жағымсыз жақтары

	«+»		«-»	
		66,7%	Тілдік дағдыны жақсарту мүмкіндігі	66,7%
CLIL әдістемесімен оқытудағы жағымды және жағымсыз жайттар	-	Шетелдік әдебиетті және интернеттік ақпараттарды пайдалану мүмкіндігі	33,3%	Пәннің Оқу-әдістемелік кешендерін (ОӘК) және әдістемелік құралдар жасақтау
	66,7%	Мәдениетаралық қатынастарды дамыту	33,3%	Пән мазмұнын жеңілдету
	33,3%	Студенттерді академиялық ұтқырлыққа дайындау	-	Қалыптан тыс әдістемелерді пайдаланудағы қиындықтар
	-	Халықаралық сертификаттарға қол жеткізу	33,3%	Білім алушылардың еңбегін бағалауда туындайтын қиындықтар
	100%	Білім алушылардың білуге деген ынтасын жоғарылату	33,3%	Уақыттың жетімсіздігі

Биология кафедрасының бүкіл мүшелері (100%) білім алушылардың білім алуға де-ген ынтасының күрт өскендігін, мұның өзі олардың ұйымшылдығына, тәртібіне және сабақ үлгеріміне айтарлықтай әсер ететіндігін атап көрсетеді. Пәнді немесе бүкіл курсты игеруде шет тілді (ағылшын тілін) пайдалануға деген

табиғи талпыныс студенттерді тілдік дағдыны жетілдіруге және контентке бойлай енуге ынталандырады.

Оқытушылардың басым көпшілігі (66,7%) өздерінің тілдік дағдысының артқандығын және мәдениетаралық қатынастарының айтарлықтай дамығандығын мәлімдеді. Білім алушыларды

топтық және жобалық жұмыстарға жұмылдыру тілдік дағдылардың жетіле түсуін қамтамасыз етті, бұл жетістік келешекте студенттерді өздігінен және жекелей жұмыс істеуге баулу арқылы одан сайын жақсара түсетін болады. Қорыта айтқанда, CLIL технологиясы көмегімен білім алу мен дағды қалыптастыру шаралары осы технологияны қолданудағы шешуші міндеттердің бірі болып табылатын мәдени критерийді жүзеге асыруға, сөйтіп мәдениетаралық қатынастарды қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Бұл айтқандардан сөз болып отырған технология бүкіл жағымсыздықтардан ада деген түсінік шықпаса керек. Сауалнамаға қатысқан оқытушылардың 66,7%-ы бұл технология аясында да бір топ тілдік қиындықтар бар екендігін атап көрсетеді. Бұл қиындықтар «білім алушы мен білім алушы арасында» және «білім алушы мен оқытушы арасында» оқытудың бастапқы кезеңінде де, ағылшын топтарында оқыту үдерісін одан әрі жалғастыру барысында да ұшырасып отырады. Білім алушының өз оқытушысы айтқанын дұрыс түсінбеу мысалдары (кейбір жағдайда, керісінше), сол сияқты топтық немесе курстық жұмыстар барысындағы түсініспеушіліктер арақидік көрініс беріп қалып отырады, мұның өзі пәнді немесе курсты табысты түрде игеруге, пән мен тілді ұштастыра оқытудың жалпылама тиімділігіне өз кеселін келтіреді.

CLIL технологиясын қолдану барысында көрініс беретін өзге де бір топ қиындықтар мен келеңсіздіктер ретінде пәннің Оқу-әдістемелік кешендері мен әдістемелік құралдарды дайындаумен, пән мазмұнын жеңілдетумен, білім алушылардың еңбектерін бағалаумен, уақыттың жетімсіздігімен байланысты туындайтын қиындықтарды атауға болады. Бұл келтірілген қиындықтар мен келеңсіздіктер оқытушының CLIL технологиясын қолдану аясын шектейді, сөйтіп, болашақта жүзеге асуы тиіс пәннің немесе курстың контенттерін игеру ісіндегі лингвистикалық проблемалар мен қателіктерді алдын ала болжай білуге мәжбүрлейтін болады.

CLIL технологиясын қолданудың оқытушылар көзімен қарағандағы перспективалары мен ұсыныстары

Биология кафедрасының оқытушылары ағылшын топтарында оқытандардың болашақтағы перспективасына сенеді. Оқытушылардың пікірі бойынша, CLIL технологиясы ауқымында оқығандардың өз оқуларын жақын және алыс шет елдердің жоғары оқу орындарында жалғастыруға, магистратураға түсуге және сәтті

түрде жұмысқа орналасуға деген мүмкіндіктерін жоғарылатумен қатар, мұндай технология ауқымында білім қайнарларынан сусындау онда білім алушылардың IELTS емтихандарынан сүрінбей өтуіне немесе шет тілді (ағылшын тілін) жоғары деңгейде меңгергендігі жайлы халықаралық сертификаттар алуына көмектесетін болады. Сонымен қатар, CLIL технологиясы білім алушыларға өмірлік мәселелерді және тұрақты түрде дамып жатқан қоғамдық проблемаларды сәтті шешуге көмектесе отырып, олардың сыни да креативтік ойлау жүйесін қалыптастырады.

Биология кафедрасының оқытушылары өздерінің ұсыныстарының ішінде мына мәселеге баса назар аударды: ағылшын топтарына түсуге ұсынған талапкерлердің және онда оқып жатқандардың дайындық және тілдік курстарға үнемі қатысуын қадағалау; материалдардың шет тілге (ағылшын тіліне) аударылуы қажеттілігін ескере отырып, пәнге бөлінетін кредит санын өзгерту; оқу және өндірістік практикалардың шетелдік жоғары оқу орындарында өтілуіне, ал speaking-клубтардың университет қабырғасында жұмыс істеуіне жағдай жасау; ағылшын топтарына және көптілді топтарға арналған оқу-әдістемелік құралда жасақтау және инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану. Жоғарыда аталған ұсыныстар лингвистикалық ортаға бойлай енуге және оқылатын контентті жетілдіруге мүмкіндік береді, ал бұл жайт жоғары мектепте пән мен тілді ұштастыра оқытуды тұрақты түрде жүзеге асыру үдерісін барынша жеделдететін болады.

Зерттеу нәтижелерін талдау. Оқыту ісін жетілдіруге бағытталған ұсыныстар

Өткізілген сауалнамаға қайырылған жауаптар пән мен тілді ұштастыра оқыту ісіне қатысушылардың бәрі де бұл технологияға мүдделі екендігін көрсетті. Мұндай тұжырымды қойылған сұрақтарға қайырылған жауаптардың мазмұны, CLIL-ді педагогикалық технология және оқыту формасы ретінде жүзеге асыру ісін жетілдіру хақында айтылған ұсыныстар мазмұны растайды. Жоғары оқу орындарында пән мен тілді ұштастыра оқыту ісін тиімді де табысты түрде жүзеге асыру хақында ұсынылып отырған талаптар тізбегі мыналарға саяды:

1. Қажетті лингвистикалық орта қалыптастыру және тілдік дағдыны одан әрі жетілдіру мақсатында әрбір білім алушының шет тілді (ағылшын тілін) меңгеру деңгейіне орай олар

дың білім алу мерзімі бойына және болашақ жеткіншектерді оқытуға дайындау барысында ағылшын тілін үйренуді бір сәтке де тоқтатпау;

2. Білім алушыларды оқыту үдерісі барысында олардың ұтымды жақтарын барынша дамытып, осал тұстарын дамытуға бағытталған арнаулы топтар ауқымында тиімді түрде жұмыс істеу, сөйтіп олардың ынтымақтастық қызметке деген метакогниттік және когниттік икемділіктерін одан әрі аша түсу. Бұл жайт олардың жалпылама зияткерлік даму үдерісіне жағымды түрде әсер ететін болады;

3. Пәннің және өз ауқымында пән мен тілді ұштастырып оқыту, сол сияқты оқытылатын пәннің немесе курстың контентін жетілдіру мәселелері жүзеге асырылатын оқу жоспарының мазмұны мен өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып қана CLIL технологиясын қолдану. Контент барынша өзекті, заман және рынок талаптарына сай болуы тиіс;

4. Пән мен тілді ұштастыра оқытуды жүзеге асыру барысында оқытудың заманауи педагогикалық технологиялары мен формаларына тиесілі элементтерді қолдану. Мұндай симбиоз CLIL педагогикалық технологиясы ауқымында көрініс беретін әдістемені дамыту мен жетілдірудің жаңа жолдарын дөп басуға мүмкіндік береді;

5. Материалдар мен идеяларды өзгертуге бағытталған зияткерлік және проблемалық міндеттерді қолдану, креативтік және сыни ойлау жүйесін тұрақты түрде дамыту мақсатында білім мен машықтың жаңа түрлерін айқындау және оларды түйсіну.

Қорытынды

Осы мақала ауқымында зерделенген зерттеу нәтижелері оқуға және оқытуға қатысты тараптар арасында арнаулы сауалнама ұйымдастыру нәтижесінде анықталған факторлар пән мен тілді ұштастыра оқыту үдерісін жүзеге асыруға және

оны одан әрі дамытуға тікелей әсер ететіндігін және бұл факторлардың әсері аталған үдерісті жеделдете түсумен, ал кейбір жағдайларда кедергі келтірумен анықталатындығын көрсетті. Сөз болған факторлар CLIL-ді іс-тәжірибеге енгізудің тілдік критерийін және мазмұн мен оқыту критерийлерін қамтиды. Пән мен тілді ұштастыра оқыту, бір жағынан алып қарағанда, білім алушыларға шет тілді игеру арқылы қажетті білім мен тілдік дағдыларды игеруге, өздерінің зияткерлік даму деңгейінің жоғарылауына мүмкіндік береді, сөйтіп олардың болашақта өз білімдерін сәтті жалғастыруына, жұмысқа орналасуына, өмірлік міндет-мүдделер мен әр түрлі ахуалдардың сәтімен шешілуіне қолайлы жағдай жасайды. Екінші жағынан алғанда, уақыттың жетіспеуі тұрғысынан да, оқылатын пән курстар контентін игеруде CLIL әдістемесін қолдану нәтижесінде туындауы ықтимал «әттеген-айларды» болдырмау тұрғысынан да шектеулер болуы, сол сияқты «тілдік кедергі» атаулы жайсыз жайттардың көрініс беруі әбден мүмкін.

CLIL, кез келген педагогикалық технология сияқты, жағымды және жағымсыз жақтармен сипатталады, алайда, бұл инновациялық технологияның жоғарғы мектеп қабырғасында жасақталуы мен дамуы оқытушылар мен білім алушылардың құзырындағы мәселе. CLIL әдістемесін оқу жоспарлары мен оқыту формасына сәйкес іс-тәжірибеге ұтымды түрде енгізу мен қолдану, білім алушыларды лингвистикалық ортаға тарту, оқыту үдерісін жүзеге асыру және осы оқыту үдерісін жетілдіру мақсатында оқытушылар тарапынан жасалатын келелі шаралар пән мен тілді ұштастыра оқытуды тиімді түрде жүзеге асырудың нақтылы көрсеткіші бола алады. Зерттеуді жүргізу нәтижесінде алынған нәтижелер сөз болған оқыту үдерісін одан әрі жүзеге асыра берудің және оның сапасын жақсартуға түсудің өзіндік құралы ретінде қаралуы тиіс.

Әдебиеттер

1 Дорожная карта развития трехязычного образования в Республике Казахстан на 2015-2020 годы: совместный приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 5 ноября 2015 года № 622, Министра культуры и спорта Республики Казахстан от 9 ноября 2015 года № 344 и Министра по инвестициям и развитию Республики Казахстан от 13 ноября 2015 года № 1066 // Параграф : справ. система [электронный ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=35182262#sub_id=1. (дата обращения: 11.01.2020).

2 Хамитова Г.А. Полиязычное образование: современное состояние и перспективы развития. – Инновационный Евразийский Университет. – Павлодар, 2013. – 167 с.

3 Coyle D. CLIL: Content and Language Integrated Learning / D. Coyle, P. Hood, D. Marsh. – Cambridge University Press, 2010. – 173 с.

- 4 Cenoz J. Critical Analysis of CLIL: Taking Stock and Looking Forward // *Applied Linguistics*. – 2014. – Т. 35. – №3. – С. 243–262. – URL: <https://doi.org/10.1093/applin/amt011> (дата обращения: 12.03.2020)
- 5 Papaja K. Focus on CLIL: A Qualitative Evaluation of Content and Language Integrated Learning (CLIL) in Polish Secondary Education / K. Papaja. – Cambridge Scholars Publishing, Unabridged edition, 2014. – 240 с.
- 6 Coyle D. CLIL: towards a connected research agenda for CLIL pedagogies // *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. – 2007. – Т. 10. – №5. – С. 543-562.
- 7 Temirova F. Analysis of first and foreign language use in Content and Language Integrated Learning (CLIL) classrooms // *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. – 2015. – Т. 178. – С. 217 – 221. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815019771> (дата обращения: 12.02.2020)
- 8 Mehisto P. Uncovering CLIL. Content and Language Integrated Learning in Bilingual and multilingual Education / P. Mehisto, D. Marsh, M. J. Frigols. – Macmillan ELT, 2008. – 240 с.
- 9 Romanowski P. CLIL's Role in Facilitating Intercultural Learning // *Applied Linguistics Papers*. – 2018. – Т. 25. – №2. – С. 71–87. – URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/dff2/83c0066e6b510ca9d8c1c1da66710a626da3.pdf> (дата обращения: 23.01.2020)
- 10 Аманжолов Р.А., Кенесбай А.Х., Серикбаева А.Е., Бакирова К.Ш. Стратегия воспитания полиязычной личности для естественных специальностей в интересах устойчивого развития в КазНПУ им. Абая // *Научные подходы к экологизации системы образования в условиях развития «зеленой экономики»*. – 2018. – С. 313-315.
- 11 Harrop E. Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and possibilities // *Encuentro*. – 2012. – Т. 21. – С. 57-70. – URL: https://www.unifg.it/sites/default/files/allegatiparagrafo/06-07-2017/harrop_clil_limitations_and_possibilities.pdf (дата обращения: 23.01.2020)
- 12 Beltran C. G. Facing CLIL Challenges at University Level // *HOW, A Colombian Journal for Teachers of English*. – 2011. – Т. 18. – №1. – С. 24-42. – URL: <https://www.howjournalcolombia.org/index.php/how/article/view/50> (дата обращения: 14.01.2020)
- 13 Elisabet A., Guzman M.-B. The role of content and language in content and language integrated learning (CLIL) at university: Challenges and implications for ESP // *English for Specific Purposes*. – 2015. – №37. – С. 63-73. – URL: <https://repositori.udl.cat/handle/10459.1/64914> (дата обращения: 10.02.2020)
- 14 Yuen Y. Scaffolding for cognitive and linguistic challenges in CLIL science assessments // *Journal of Immersion and Content-Based Language Education*. – 2019. – Т. 7. – №2. – С. 289–314. – URL: https://www.researchgate.net/publication/335291661_Scaffolding_for_cognitive_and_linguistic_challenges_in_CLIL_science_assessments (дата обращения: 14.01.2020)
- 15 Шапиро М.Г. Классификация методов опроса в социологии // *Журнал «Социальные исследования»*. – 2017. – Т. 2. – С. 51-59. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/klassifikatsiya-metodov-oprosa-v-sotsiologii/viewer>. (дата обращения: 11.01.2020)
- 16 Малютина Т.В. Психологические и психофизиологические особенности развития в юношеском (студенческом) возрасте // *Омский научный вестник*. – 2014. – Т. 2. – №126. – С. 129-133. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-i-psihofiziologicheskie-osobennosti-razvitiya-v-yunosheskom-studencheskom-vozraste/viewer>. (дата обращения: 12.01.2020)

References

- Dorozhnaya karta razvitiya trekh'yazychnogo obrazovaniya v Respublike Kazakhstan na 2015-2020 gody: sovместnyy prikaz i.o. Ministra obrazovaniya i nauki Respubliki Kazakhstan ot 5 noyabrya 2015 goda № 622, Ministra kul'tury i sporta Respubliki Kazakhstan ot 9 noyabrya 2015 goda № 344 i Ministra po investitsiyam i razvitiyu Respubliki Kazakhstan ot 13 noyabrya 2015 goda № 1066 [Roadmap for the trilingual education development in the Republic of Kazakhstan for 2015-2020: a joint order of the acting Education and Science Minister of the Republic of Kazakhstan dated November 5, 2015 No. 622, Culture and Sports Minister of the Republic of Kazakhstan dated November 9, 2015 No. 344 and Investment and Development Minister of the Republic of Kazakhstan dated November 13, 2015 No. 1066]. Available at: https://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=35182262#sub_id=1. (accessed: 13.12.2019). (In Russian)
- Khamitova G. A. Poliyazychnoye obrazovaniye: sovremennoye sostoyaniye i perspektivy razvitiya [Multilingual education: current status and development prospects] (Innovative Eurasian University, 2013). (In Russian)
- Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and language integrated learning (Cambridge University Press, 2010).
- Cenoz J., Genesee F., Gorter D. Critical Analysis of CLIL: Taking Stock and Looking Forward, *Applied Linguistics*, 35 (3), 243–262 (2014). <https://doi.org/10.1093/applin/amt011> (accessed: 12.03.2020)
- Papaja K. Focus on CLIL: A Qualitative Evaluation of Content and Language Integrated Learning (CLIL) in Polish Secondary Education (Cambridge Scholars Publishing; Unabridged edition, 2014).
- Coyle D. CLIL: towards a connected research agenda for CLIL pedagogies, *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 10 (5), 543-562 (2007).
- Temirova F., Westall D. (2015) Analysis of first and foreign language use in Content and Language Integrated Learning (CLIL) classrooms, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 178, 217 – 221 (2015). <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815019771> (accessed: 12.02.2020)
- Mehisto P., Marsh D., Frigols M. J. Uncovering CLIL. Content and Language Integrated Learning in Bilingual and multilingual Education (Macmillan ELT, 2008).
- Romanowski P. CLIL's Role in Facilitating Intercultural Learning, *Applied Linguistics Papers*, 25 (2), 71–87 (2018). <https://pdfs.semanticscholar.org/dff2/83c0066e6b510ca9d8c1c1da66710a626da3.pdf> (accessed: 23.01.2020)

Amanzholov R.A., Kenesbay A.Kh., Serikbayeva A.Ye., Bakirova K.Sh. (2018) *Strategiya vospitaniya poliyazychnoy lichnosti dlya yestestvennykh spetsial'nostey v interesakh ustoychivogo razvitiya v KazNPU im. Abaya* [The strategy of educating a multi-lingual personality for natural specialties in the interests of sustainable development in Abai KazNPU] *Scientific approaches to the greening of the education system in the context of the development of a «green economy»*, pp. 313-315 (In Russian)

Harrop E. *Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and possibilities*, *Encuentro* (2012). 21, 57-70 https://www.unifg.it/sites/default/files/allegatiparagrafo/06-07-2017/harrop_clil_limitations_and_possibilities.pdf (accessed: 23.01.2020)

Beltran C.G. (2011) *Facing CLIL Challenges at University Level*, *HOW – A Colombian Journal for Teachers of English*, 18 (1), pp. 24-42 <https://www.howjournalcolombia.org/index.php/how/article/view/50> (accessed: 14.01.2020)

Elisabet A., Guzman M.-B. (2015) *The role of content and language in content and language integrated learning (CLIL) at university: Challenges and implications for ESP*, *English for Specific Purposes*, 37, pp. 63-73 <https://repositori.udl.cat/handle/10459.1/64914> (accessed: 10.02.2020)

Yuen Y., Wai-mei L., Mona W. (2019) *Scaffolding for cognitive and linguistic challenges in CLIL science assessments*, *Journal of Immersion and Content-Based Language Education*, 7 (2), pp. 289–314 . https://www.researchgate.net/publication/335291661_Scaffolding_for_cognitive_and_linguistic_challenges_in_CLIL_science_assessments (accessed: 14.01.2020)

Shapiro M. G. (2017). *Klassifikatsiya metodov oprosa v sotsiologii* [Classification of survey methods in sociology], *Social Research Journal*, 2, pp. 51-59 <https://cyberleninka.ru/article/n/klassifikatsiya-metodov-oprosa-v-sotsiologii/viewer>. (accessed: 11.01.2020) (In Russian)

Malyutina T. V. (2014) *Psikhologicheskiye i psikhofiziologicheskiye osobennosti razvitiya v yunosheskom (studencheskom) vozraste* [Psychological and psychophysiological features of development at a youthful (student) age], *Omskiy nauchnyy vestnik* [Omsk scientific herald], 2 (126), pp. 129-133. <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskiye-i-psihofiziologicheskiye-osobennosti-razvitiya-v-yunosheskom-studencheskom-vozraste/viewer>. (accessed: 12.01.2020) (In Russian)